

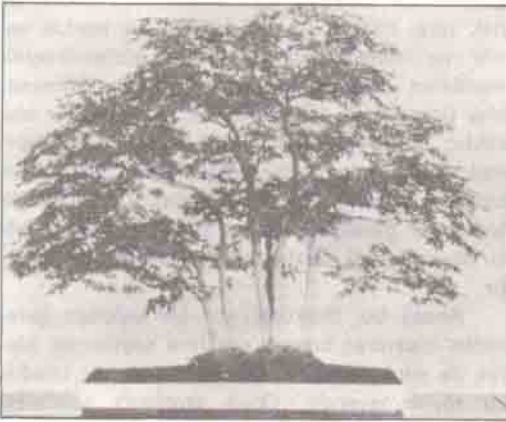
Saksıdaki Doğa:

BONSAİ

Stéphane DELIGEORGES

Bonsai sanatı, Batı'da henüz emekleme sürecindedir. Doğu dünyasındaki geçmişi ise yüzyıllara dayanır. Bazılarına göre, ilk minyatür ağaçlar, MÖ 206'da başlayıp MS 221'de sona eren Han Sülalesi'ne kadar gidiyor. MS 600 yıllarında, Tang Hanedanı'ndan itibaren saksılarda yetiştirilen bazı çam ve meyve ağaçları ile bambu resimleri görülmektedir. Daha sonra Song Sülalesi döneminde Çinlilerin "Pun-Sai" dedikleri, saksılara dikilmiş ağaçlarla ilgili kuralları anlatan kitaplar kaleme alınmıştır. Japonya'ya minyatür ağaç modasını getirenler X. ve XI. yy. larda Çin'den Japonya'ya gelen Budist rahiplerdir.

Önceleri felsefi düşünceye dalmak için birer araç olan bonsailer, daha sonra XIV. yüzyılda Japon tüccarlar tarafından ticari amaçla getirildi. XVII. yüzyıldan sonra da bodur ağaç sanatı Japonya'da iyice kökleşti. Japon İmparatorluk Ailesi'nin koleksiyonları arasında, üstat

40 yaşında bir Japon ağaç grubu. Burada estetik öncelik, tek tek ağaçlara değil, ağaç topluluğuna verilmiştir.

22 yüzyıl önce Çin'de doğan; fakat daha sonra bir Japon sanatına dönüşen asırlık minyatür ağaçlar yetiştirme sanatı ürünü olan bonsailer, tüm Dünya'da giderek daha çok ilgi topluyor. Ancak bonsailerin yetiştirilmesinde, iyi bir gözlemci, sonsuz sabırlı ve üstün yetenekli olmak gerekiyor.

bahçıvanlarının yetiştirdiği dört yüz yıllık kıymetli bonsailer bulunmaktadır. Bugün minyatür ağaçlarla ilgili dev koleksiyonlar bulunmaktadır. Bu saksı bitkisi, ülkede gerçek bir sanayi konusu olmuştur.

Uzmanlara göre, iyi bir bonsainin özellikleri şunlardır: Önce iyi bir oran; özellikle ağacın boyu ile saksının büyüklüğü arasındaki oran ve başarılı bir ahenk, bir armoni. Bu denge çok önemlidir, temeldir. İnsan elinin görünür izlerini taşıyamaması da yine önemlidir. Güzel bir ağaç, yönlendirilmek için kesilmeyen, budak yeri ve madeni tel izleri taşımayan ağaçtır. Ağacın yaşı önemli değildir; güzel bir bonsai iki yüz yıllık olabileceği gibi, on yıllık da olabilir.

Esas olarak hep canlı ve gerçek hayatın bir parçası peşinde koşan Japonlarda, bonsai çeşitlerinin sayısı otuzdan fazladır. Denebilir ki bu şekillerin, bu güzelliklerinin her birinin ayrı adı vardır. En sadesi Chokkan cinsidir ve bu tür tam dikey doğrultutadır. Ağacın tepe kısmına doğru yaprak yaprak gelişeceğinden, burada gövde dayanıklı olmalıdır. Dallar piramidal bir gelişme şeklinde çıkarlar. Çam ağacındaki gibi burada da reçine, ağacın şekil almasında yardımcı olur.

Fakat bu mükemmelliğin elde edilmesi çok güçtür; çünkü dalların kusursuz bir simetri ile geliştirilmesi gerekmektedir, şekil de tamamıyla dikey olmalıdır. Gövde ilk şekilden daha doğal, biraz dönel merdiven şeklinde gelişir. Durum sert ve hafif, odunlu ağacın yapısına uygundur ve "Moyogi" denir.

Çok aranan ve makbul bir şekil de Kengal denilen şelale şeklindedir. Burada dallar, gövdeye tutunmuş uçları ile gövde hizasının daha altına düşerler. Bazı türler gelişme sürecinde, suların düşüşünü andıran bir renk dalgası gibidir. Buna göre, gövdeler Sokan şeklindeki gibi ikili, San-kan şeklinde olduğu gibi de üçlü olabilir.

Bonsailer, bitki fizyolojisini incelemek için mükemmel birer deney bitkisidirler.

Estetik uyumu bambaşka bir yolda karıştırılıp toprak dışında görünen ve birbirine geçmiş köklerden oluşan bir bütün elde edilebilir veya doğal çevre görüntüsü veren bir ağaç, bir çam, bir ardıç, özenle seçilmiş bir kaya parçası üzerinde yetiştirilebilir. Bunların kökleri birbirlerine ve kayalara sarılarak boşluklara göre şekillenirler.

Kayalık arazi yapısı, güneş, rüzgâr gibi doğal şartlarda, kendiliğinden yetişen yeni şekiller yaratmak için devamlı araştırma ve deneyler yapılmaktadır. Şelale şeklindeki ağaç, genellikle bir kayanın üstünde, gövdesi bir çığ veya yıldırımla kırılmış olan ağaçtır. İnsanların budama ve kesimle yaptıklarını doğa, iklim kazaları ile yapmaktadır.

Bonsailer cüce harikalarıdır: Acaba cüceliğin denetimi nasıl elde edilmektedir? Versailles Çiçekçilik Okulu'nun Bitki Fizyolojisi Bölümünden Ziraat Mühendisi Claude Bigot, bu konuda şunları söylüyor: "Bonsai sanatında, insan devamlı olarak yaşama ölüm arasında denge halindedir. Bütün hüner, bu denge noktasını bulmaktan ibarettir; çünkü her an, çoğalma yolundaki birçok organ arasında ilişki kurulmaktadır. Kök sistemi çoğalma ile gövde ve daldırma (veya çelikleme) usulü ile çoğalma arasında, nihayet eğer bu meyveli bir ağaç ise meyveler arasında devamlı bir denge vardır. O zaman anlaşılır ki, organlar arasındaki ilişki ağacın tüm yapısına hükmetmektedir. Bonsai sanatı bütünüyle bu karşılıklı ilişkilere uygun müdahalede bulunmaktan ibarettir."

Aslında, ağaçları cüceleştirmenin de bir sınırı vardır. Eğer taşıyıcı eksenler, dallar ve gövde üzerinde müdahalede bulunulabiliyorsa, meyvelerin boyu ile çiçeklere müdahale edilemez. 10 yaşında ve 30 santimetre boyundaki bir elma ağacı, normal boyda ve ortamdaki kardeşinin verdiği büyüklükte elmalar verir. O halde müdahale, önce açık havada kalan kısımların çoğalmasını durdurebilir, Acaba nasıl? Önce fiziki zorlama ile: Madeni tel veya halkalar gövdenin ortasında, çoğalmayı sağlayan genetik tabakaları oluşturan kısım üzerinde etkili olur. Öte yandan, kökün genişlemesi de sınırlıdır. Böylece, köklerin oluşturduğu aqın topraktan aldığı besleyici eriyikler azalmış olduğundan, büyümenin azaltılması sağlanır. Aynı şekilde saksıdaki toprak hacmi de azaltılır. Yine dalların budanması, iğnevapraklılarda yaprakların budanması ile yaprakların fotosentez etkinliklerinden

Bonsai sanatı, büyük ustalık ve özen gerektirir. Resimde, yaprakları dökülmüş bir bonsainin temizliğini yapan usta ile çırağı görülüyor.

gelen karbonhidratlı besinler sınırlandırılır. Karbonhidrat kaynağının sınırlandırılması çok önemlidir; çünkü bütün ağaçların gelişmesi buna bağlıdır. Bu kontrol ve kısıtlama yöntemleri, hayret uyandıracak derecede başarılı olmakta, sözü edilen denge durumunu elde etmeye olanak vermektedir. Claude Bigot'ya göre, "Bu durum kanıtlanmaktadır ki, bitki sistemi, sınırlandırmaya son derece yatkındır." Bu durum, toprakaltı sistemi ile hava sistemi arasındaki henüz iyi bilinmeyen ilişkilerin açıklıkla araştırılmasına imkân verecektir. Bir kısmın öldürülmesi suretiyle diğer kısımlara yaşam fırsatı verilmesi, bonsailerde ilginç sonuçlar verebilir. Ağaç gövdesinde dolaşım ağır olmaktadır. Bodur örnek türe, Karbon 14 gibi bilinen bir madde verilir ve izlediği dolaşım yolları gözlemlenerek maddenin dolaşım zamanı ölçülme istenirse, olay bonsailerle daha kolay ve uygulanabilir olacaktır; çünkü katedilecek yol daha kısadır. Normal olarak gelişmiş bir ağaçta bir maddenin yolunu ve yönünü belirlemek için, bazı hallerde birkaç ay gereklidir. Fakat küçük ağacımız, bitki fizyolojistleri tarafından henüz kullanılmamıştır.

Ancak bu, Uzakdoğu'nun bir anlamda geleceğini oluşturan bonsai sanatına saygısızlık olarak da yorumlanabilir. Çünkü bonsai, bir imadır, bir söylenmeyendir. Onun etrafında şelaleler, dağlar, diğer ağaçlar tahavyül edilebilir... Sonuza kadar gidilebilecek bir hareket, bir odak noktasıdır. Kısaca Bonsai, insanoğlunun saksıda yarattığı doğadır.

Sciences et Avenir'den Çev.: Mehmet KARAKAŞ